

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

שיקום והחלמה בבריאות הנפש: תיאוריה ופרקטיקה - 3012

תאריך עדכון אחרון 16-02-2020

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: עבודה סוציאלית

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): דר' יעל מזור

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: yael.mazor@gmail.com

שעות קבלה של רכז הקורס: לפי קביעה מראש- ימי שני

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

במדינת ישראל, החל משנת 2000, חוקק והוחל חוק "שיקום נכי נפש בקהילה" שבמסגרתו מתחייבת המדינה למימון ופיתוח שירותים למתמודדים בבריאות הנפש. שירותים אלו מתייחסים למערכות שיקומיות בקהילה המיועדות למתמודדים ולבני משפחתם סביב תחומי חיים שונים כגון דיור, תעסוקה, תיאום טיפול, חונכות, פנאי, השכלה, וחברה. שירותי השיקום בקהילה שמו להם דגש בשנים האחרונות לעבוד על בסיס עקרונות ההחלמה, העצמאות, ההעצמה, הנגישות, והשילוב הקהילתי של המתמודדים, תוך נרמול ההתמודדות ושינוי עמדות בקהילה. לצד זאת, ממשיכים לעלות קולות ביקורתיים ביחס למערכת בריאות הנפש והשימושים השונים בהתערבויות אשר אט אט הופכות לשנויות במחלוקת, זאת מתוך ידע מניסיון של מתמודדים, לצד הניסיון של המערכת הפסיכיאטרית להכיר בחשיבותן של התערבויות מבוססות ראיות תוך עבודה ולמידה ממתמודדים. גישת ההחלמה, אשר לאורה מערכות שיקום בריאות הנפש עובדות, שמה את האדם במרכז ומכוונת לשותפות והשתתפות קהילתית של האדם, לצד מערכת יחסים שיקומית מכבדת המעריכה ולומדת מן האדם המתמודד, ותופסת אותו כמומחה לעצמו.

הקורס הנוכחי יתרכז במספר תמות מרכזיות מעולם השיקום בבריאות הנפש:

1. הכרות עם מערכת שיקום בריאות הנפש בישראל (מרמת המערכת הממשלתית ועד למגוון שירותי השיקום וייחודם).
2. עקרונות מנחים של פרקטיקה מכוונת החלמה בשיקום בבריאות הנפש.
3. היכרות עם תכניות החלמה ו wellness לצד תכניות שיקום psychiatric personal rehabilitation plans.
4. התערבויות מקדמות ומכוונות החלמה (based evidence).
5. ידע מניסיון המשפיע על הפרקטיקה, המחקר והמדיניות.
6. טראומה וצמיחה פוסט טראומטית בבריאות הנפש.
7. כשירות תרבותית (רגישות תרבותית) בשיקום בריאות הנפש.
8. עבודה קהילתית לשינוי עמדות בבריאות הנפש.

מטרות הקורס:

קידום למידה, דיון ורפלקציה של הסטודנטים בנושאים הבאים:

1. רקע והתפתחות היסטורית של שיקום בריאות הנפש בעולם בכלל ובישראל בפרט.
2. השפעת גישת ההחלמה על הפרקטיקה, המחקר והמדיניות ומקומו של הידע מניסיון.
3. הקשר בין תהליכי שיקום אישיים לשינויים קהילתיים, ופרקטיקות לשינוי חברתי בבריאות הנפש.
4. היכרות עם נושא הצמיחה מטרומה וארגון רגיש טראומה בבריאות הנפש.
5. תכניות שיקום ותוכניות wellness.
6. התערבויות שיקומיות טיפוליות מקדמות החלמה בבריאות הנפש.
7. כשירות תרבותית בשיקום הישראלי.
8. קידום שיח המקשר בין שטח לבין אקדמיה.
9. קידום חשיבה ביקורתית.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

תוצרי למידה:

1. לתאר גישות תיאורטיות בתחום השיקום וההחלמה ותהליך השינוי לאורך השנים.
2. להסביר שינויים בגישה השיקומית ובתהליכי החלמה.
3. למנות סוגי מענה מגוונים של שיקום וחלופות בקהילה.
4. להעריך ולבקר את הספרות והמחקר הקיימים בתחום שיקום בריאות הנפש.
5. להעריך ולבקר את השפעותיה של התקשורת על ההתפתחות של סטיגמה.
6. להכיר מודלים של רגישות לטראומה בבריאות הנפש ותהליכי צמיחה.
7. להכיר ולהבין את אינטראקציות הסימפטומים בטראומה ובריאות נפש.
8. להכיר תמות מרכזיות בשיקום רגיש תרבות.
9. להכיר תמות מרכזיות בתהליכי התמודדות של משפחה עם בן משפחה מתמודד.

דרישות נוכחות (%) :

לפי המקובל באוניברסיטה ובחוג

שיטת ההוראה בקורס: הוראה פרונטלית בתוספת מצגות, סרטונים וקשר דרך הלימוד

דרישות הקורס:

1. נוכחות חובה והשתתפות פעילה בכל השיעורים.
2. קריאה שוטפת של ספרות מקצועית בתחום. הספרות המסומנת בכוכבית הינה קריאת חובה.
3. מבחן סיכום (100% מהציון הסופי).

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

מפגשים, נושאי הקורס ורשימת הקריאה (קריאת החובה מצוינת בכוכבית):

שיעור 1 (16/3): אז והיום - מבט-על: רקע על מערכות בריאות הנפש בעבר, תנועת האל-מיסוד, חזרה לקהילה, ועד חלופות אשפוז

-**לכמן, מ. (2007). התפתחות הידע על החלמה בבריאות הנפש בצל המודל הרפואי, מהפכת האל מיסוד וזיהוי תופעת ההחלמה. בתוך מ. לכמן ונ. הדס (עורכים). בדרך אל ההחלמה- שיקום ושילוב אנשים עם מוגבלויות נפשיות בקהילה. כפר יונה: ליתם. עמ' 131.

רועה, ד., לכמן, מ., הדס-לידור, ג., שרשבסקי, י., בלוש-קלינמן, ו. וטל, א. (2011). השיקום הפסיכיאטרי בדרך לפרופסיה. בטחון סוציאלי, 86, 105-85

**שרשבסקי, י. (2006). שיקום נכי נפש בקהילה בישראל - תהליכים ואתגרים. בתוך: אורי אבירם ויגאל גינת (עורכים). שירותי בריאות נפש בישראל: מגמות וסוגיות. צ'רקובר, 359 - 387.

Farkas, M & Anthony, W.A. (2010) Psychiatric rehabilitation: A review. International Review of Psychiatry, April 2010, 22 (2), 114-129

שיעור 2 (23/3): הכרות עם מערכת שיקום בריאות הנפש בישראל (מרמת המערכת הממשלתית ועד למגוון שירותי השיקום וייחודם)

אבירם, א. (2012). לקראת העשור השני ליישומו של חוק שיקום נכי נפש בקהילה: אתגר והזדמנות לשינוי במערכת שירותי בריאות הנפש בישראל. ביטחון סוציאלי, טבת תשע"ג, דצמבר, מס' 90: 155-188.

אבירם, א., אזארי-ויזל, ש. (2015). הרפורמה בבריאות הנפש: סיכויים וסיכונים. נייר מדיניות מספר 2015.02. מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.

** אבירם, א. (2018). חוק שיקום נכי נפש בקהילה: הערכת ביניים. מתוך: הדס לידור, נ. ולכמן, מ. (עורכים). נגד כל הסיכויים - משיקום ומהחלמה בבריאות הנפש לשילוב קהילתי. (47-61), הקריה האקדמית אונו.

Homik-Lurie, T., Zilber, N. & Lerner, Y. (2012). Trends in use of rehabilitation services in the community by people with mental disabilities in Israel; the factors involved. *Israel Journal of Health Policy Research*, 1:24.

שיעור 3 (30/3): עקרונות מנחים של פרקטיקה מכוונת החלמה בשיקום בבריאות הנפש- מהי החלמה בשטח?

**רועה, ד. (2008). חזון ההחלמה בבריאות הנפש. בתוך י. טלר (עורך), בדרך למעלה: פרקים בבריאות נפש קהילתית. חיפה: אחווה.

Davidson, L., Tandora, J., Staeheli Lawless, M., O'Connell, M.J., & Rowe, M. (2009). *A practical guide to recovery oriented practice*. N.Y : Oxford University Press

Slade, M., Amering, M., Farkas, M., Hamilton, B. et al (2014). *Uses and abuses of recovery: Implementing recovery-oriented practices in mental health systems*. *World Psychiatry*, 13, 12- 20.

שיעור 4 (20/4): היכרות עם תכניות החלמה ו wellness לצד תכניות שיקום psychiatric personal rehabilitation plans.

** עדן-ברוך, י., מורן, ג. עזאיזה, פ. ולכמן, מ. (2015). "תוכנית השיקום הזאת היא לא שלי": מדוע הפונים לוועדות סל שיקום אינם מיישמים את תוכנית השיקום? חברה ורווחה, לה, 1(מרץ), 7-32.

Biringer, E., Davidson, L., Sundfor, B., Ruud, T., & Borg, M. (2016). Experiences and support in working toward personal recovery goals: A collaborative, qualitative study. *BMC Psychiatry*, 16, 426

** Fukui, S., Starnino, V. R., Susana, M., Davidson, L. J., Cook, K., Rapp, C. A., & Gowdy, E. A. (2011). Effect of Wellness Recovery Action Plan (WRAP) participation on psychiatric symptoms, sense of hope, and recovery. *Psychiatric Rehabilitation*

שיעור 5 (4/5): ידע מניסיון המשפיע על הפרקטיקה, המחקר והמדיניות - *us about Nothing without us*.

Deegan, P. E. (1988). Recovery: The lived experience of rehabilitation. *Psychosocial Rehabilitation Journal*, 11 (4), 11-19.

** גולדברג, מ. ואורן, א. (2018). מהתנסות אישית לתובנה מדינית. מתוך: הדס לידור, נ. ולכמן, מ. (עורכים). נגד כל הסיכויים - משיקום ומהחלמה בבריאות הנפש לשילוב קהילתי. הקריה האקדמית אונו, 167-175.

קרניאל, א. וגולדברג, מ. (2018). מסע מחקרי ואישי - בין הפנים לחוץ - סטודנטים לעבודה סוציאלית המתמודדים עם מוגבלות נפשית. מתוך: הדס לידור, נ. ולכמן, מ. (עורכים). נגד כל הסיכויים - משיקום ומהחלמה בבריאות הנפש לשילוב קהילתי. הקריה האקדמית אונו, 175-185.

שיעור 6 (11/5): היכרות עם התערבויות מקדמות ומכוונות החלמה

** ימין, ע', רועה, ד', יאנוס, פ', וליסאקר, פ'. (2012). התערבות קבוצתית להפחתת סטיגמה עצמית בקרב אנשים המתמודדים עם הפרעות נפשיות קשות. שיחות, כ"ו, 278-290.

** רועה, דוד; לכמן, מ. וקרביץ, ש. (2006). שיטות התערבות שיקומית המבוססות על ראיות בשיקום פסיכיאטרי כמקרה מבחן. חברה ורווחה, כ"ו, 433-444.

Kaplan, K., Salzer, M. & Brusilovskiy, E. (2012). Community participation as predictor of recovery-oriented outcomes among emerging and mature adults with mental illness. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, Vol.35(3), 219-229.

McGuire, A. B., Oles, S. K., White, D. A., & Salyers, M. P. (2016). Perceptions of treatment plan goals of people in psychiatric rehabilitation. *The journal of behavioral health services & research*, 43(3), 494-503.

שיעור 7 (18/5): טראומה, סימפטומים וצמיחה פוסט טראומטית בבריאות הנפש- היכרות עם תהליכי מקבילים.

** Mazor, Y., Gelkopf, M., Mueser, K. T., & Roe, D. (2016). Posttraumatic growth in psychosis. *Frontiers in Psychiatry*, 7, 202.

Mazor, Y., Gelkopf, M., & Roe, D. (2018). Posttraumatic growth among people with serious mental illness, psychosis and posttraumatic stress symptoms. *Comprehensive Psychiatry*, 81, 1-9.

** Mueser, K. T., Goodman, L. B., Trumbetta, S. L., Rosenberg, S. D., Osher, F. C., Vidaver, R., ... & Foy, D. W. (1998). Trauma and posttraumatic stress disorder in severe mental illness. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66(3), 493-499.

שיעור 8 (25/5): ארגונים רגישי טראומה בבריאות הנפש- היכרות עם מודל.

**** Muskett, C. (2014). Trauma-informed care in inpatient mental health settings: A review of the literature. *International Journal of Mental Health Nursing*, 23(1), 51-59.**

Wolf, M. R., Green, S. A., Nochajski, T. H., Mendel, W. E., & Kusmaul, N. S. (2014). 'We're civil servants': The status of trauma-informed care in the community. *Journal of Social Service Research*, 40(1), 111-120.

שיעור 9 (1/6): כשירות תרבותית (רגישות תרבותית) בשיקום בריאות נפש.

****שמואל, ר., ריצ'מן, צ. (2019) עבודה סוציאלית כשירת תרבות- מודל לעבודה שיקומית בחברה החרדית. מידעו"ס**

Tse, S., & Ng, R. M. (2014). Applying a mental health recovery approach for people from diverse backgrounds: the case of collectivism and individualism paradigms. *Journal of Psychosocial Rehabilitation and Mental Health*, 1(1), 7-13.

שיעור 10 (1/6): בתאריך ה 8/6 לא יערך שיעור- במקומו תתבקשו לצפות בשתי תוכניות תיעודיות העוסקות בבריאות הנפש:

1. "יוצאים מהכלל- רוני קובן במחלקה הסגורה פרק 3". כאן- תאגיד השידור הישראלי. להלן לינק לתוכנית המלאה : <https://www.youtube.com/watch?v=EciNe7aIT5U>

2. "סליחה על השאלה- מתמודדים עם מחלות נפש". כאן- תאגיד השידור הישראלי.

להלן לינק לתוכנית המלאה : <https://www.youtube.com/watch?v=g0KCKo-8Eg3>

שיעור 11 (15/6): אבחנה כפולה ואוכלוסיות מיוחדות- גיא אלמוג, MSW, רכז סל שיקום ת"א 1

****Drake, R. E., Mercer-McFadden, C., Mueser, K. T., McHugo, G. J., & Bond, G. R. (1998). Review of integrated mental health and substance abuse treatment for patients with dual disorders. *Schizophrenia Bulletin*, 24(4), 589-608.**

****Morgan, V. A., Leonard, H., Bourke, J., & Jablensky, A. (2008). Intellectual disability co-occurring with schizophrenia and other psychiatric illness: Population-based study. *The British Journal of Psychiatry*, 193(5), 364-372.**

שיעור 12 (22/6): מודלים אלטרנטיביים בבריאות הנפש והקשר לתהליכים קהילתיים

רועה, ד. וגולדברג, מ. (2018). החלמה מהנחות מוטעות "קשות וממושכות": מחקר כמקדם החלמה. מתוך: הדס לידור, נ. ולכמן, מ. (עורכים). נגד כל הסיכויים - משיקום ומהחלמה בבריאות הנפש לשילוב קהילתי. הקריה האקדמית אונ, 61-79.

**** רופא, צ. ווירצברג-רופא, ד. (2018).** על ניסיון להיחלץ משבי ולהיאבק בטיפול כוחני. מתוך: הדס לידור, נ. ולכמן, מ. (עורכים). נגד כל הסיכויים – משיקום ומהחלמה בבריאות הנפש לשילוב קהילתי. הקריה האקדמית אונו, 118-127.

**** Topor, A., Andersson, G., Bülow, P., Stefansson, C. G., & Denhov, A. (2016).** After the asylum? The new institutional landscape. *Community mental health journal*, 52(6), 731-737.

Wong, Y. I., Sands, R. and Solomon, P. (2010). Conceptualizing Community: the experience of mental health consumers. *Qualitative Health Research*, 20(5), 654-667.

שיעור 13 (29/6): תהליכים משפחתיים במשפחות עם מתמודד + סיכום ושאלות לקראת הבחינה

**** מוסק, ע. שליו, ע. (2017).** הורות בצל או לצד מחלה פסיכיאטרית: מעטפת משפחתית וקהילתית. מתוך: הדס לידור, נ. שליו, ע. (עורכות) מאי נראות לשותפות נתיבי התמודדות והחלמה עם מחלה פסיכיאטרית במשפחה- כרך א'. הקריה האקדמית אונו, 299-343.

צין, א. (2017). אלוהים מרחם על ילדי הגן. מתוך: הדס לידור, נ. שליו, ע. (עורכות) מאי נראות לשותפות נתיבי התמודדות והחלמה עם מחלה פסיכיאטרית במשפחה- כרך א'. הקריה האקדמית אונו, 65-73.

**** שור, ר. (2017).** חשיבות הממד התרבותי בעבודה עם משפחות בתחום השיקום בבריאות הנפש. מתוך: הדס לידור, נ. שליו, ע. (עורכות) מאי נראות לשותפות נתיבי התמודדות והחלמה עם מחלה פסיכיאטרית במשפחה- כרך ב'. הקריה האקדמית אונו, 299-309.

חומר חובה לקריאה:

צוין ברשימת הנושאים (תכנית הלימודים של הקורס באמצעות (**)

חומר לקריאה נוספת:

מאמרים להעשרה נוספת:

Bedell, J. R., Cohen, N. L., & Sullivan, A. (2000). Case management: The current best practices and the next generation innovation. *Community Mental Health Journal*, 36(2), 179-194.

Butler, R. W., Mueser, K. T., Sprock, J., & Braff, D. L. (1996). Positive symptoms of psychosis in posttraumatic stress disorder. *Biological Psychiatry*, 39(10), 839-844.

Cowger, C., & Snively, C. (2002). Assessing client strengths: Individual, family and

community empowerment. In Saleebey, D. *The strengths perspective in social work practice*. (106-123). (3rd Ed.). London: Allyn and Bacon.

Drake, R. E., & Deegan, P. (2008). Are assertive treatment and recovery compatible? Commentary on ACT and recovery: Integrating evidence-based practice and recovery orientation on assertive community treatment teams. *Community Mental Health Journal*, 44, 75-77.

Krupa, T., Eastbrook, S., Hern, L., Lee, D., North, R., Percy, K., Von Briesen, B., & Wing, G. (2005). How do people who receive assertive community treatment experience the service? *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 29, 18-24.

Longhofer, J., Kubek, P. & Floersch, J. (2010). On being and having a case manager – A relational approach to recovery in mental health. Columbia University Press, 193-206.

Mazor, Y., Gelkopf, M., & Roe, D. (2019). Posttraumatic growth in psychosis: Challenges to the assumptive world. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*.

Ramon, S., Shera, W., Healy, B., Lachman, M. & Renouf, N. (2009). The Rediscovered Concept of Recovery in Mental Health. *International Journal of Mental Health*, 38(2), 106-126.

Rapp, C., & Goscha, R. (2004). The principles of effective case management of mental health services. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 27(4), 319.

Resnick, S. G., Bond, G. R., & Mueser, K. T. (2003). Trauma and posttraumatic stress disorder in people with schizophrenia. *Journal of abnormal psychology*, 112(3), 415.

Salyers, M., & Tsemberis, S. (2007). ACT and recovery: Integrating evidence-based practice and recovery orientation on assertive community treatment teams. *Community Mental Health Journal*, 43(6), 619.

Ware, N., Tugenberg, T., Dickey, B., & McHorney, C. A. (1999). An ethnography study of the meaning of continuity of care in mental health services. *Psychiatric Services*, 50(3), 395-400.

Yanos, P.T., Lucksted, A., Drapalski, A.L., Roe, D., & Lysaker, P. (2015). Interventions targeting mental health self-stigma: A review and comparison. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 38, 171-178.

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 100 %
הרצאה 0 %
השתתפות 0 %
הגשת עבודה 0 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות:

סטודנטים/ות עם מוגבלויות:

סטודנטים עם מוגבלויות מוזמנים לפנות למרצה עם תחילת הסמסטר, או במהלכו, על מנת לגבש יחדיו את התאמת הקורס ודרכי ההוראה שבו. במקביל, ניתן לפנות ליחידת הנגישות במשרד דיקן הסטודנטים (il.ac.huji.savion@negishut, 02-5880118) וליחידת התמיכה לסטודנטים עם לקויות למידה (il.ac.huji.savion@Ldsupport, 02-5881183) כדי לברר את הזכאות לשירותים השונים ולהתאמות במהלך המבחן.